

Tisztelt Professor Asszony! Tisztelt Professor Úr!

Mély megrendüléssel tudatom Önnel, hogy Koltai Tamás színikritikus július 18-án elhunyt.

Koltai Tamás négy évig írt színházi ajánlókat klubtagjainknak, havonta váltva Karsai György professzor úrral, klubunk tagjával.

Karsai György professzor úr így emlékezik barátjára és kollégájára, Koltai Tamásra:

*„Életfogytiglani színházfogság
a kegyelem legcsekélyebb jele nélkül
És mégsem adjuk föl soha.
A színház mint fegyház,
Rabok tízezrei,
Akiknek semmi kilátása a kegyelemre,
Csak a halálos ítélet biztos mindnyájunknak.”*

Thomas Bernhard: A színházcsináló

„Szia, Gyuri,

persze, kösz - mindenre kész vagyok. Most fő a fejem ebben a hőségben, nincsenek okos gondolataim, de talán lesznek, és híve vagyok a közös megbeszélésnek. Üdv, Tamás”

Néhány napja kaptam Tamástól ezt a pársoros levelet. Az ősszel induló újabb színikritikus-kurzusról írtam neki, folytassuk, amit tavaly elkezdtünk, üljünk le, állítsuk össze négyesben (Nánayval és Csákiival) a tanári kart és a programot.

Kevesen tudjuk, hogy tanítani (is) szeretett és ami ennél fontosabb, tudott is. Tavaly a kritikus-kurszus résztvevői rajongtak érte. Rövid előzmény-történet: először nem akart kötélnek állni, hogy ő nem tanár, azt se tudja, hogy kell felkészülni egy órára, miről beszéljen, ő írni szeret és tud, elég ez. Pedagógus non fit, sed nascitur – mondtam neki, ő meg elmosolyodott, rendben, ez jól esett, vállalom, ha megbukom, ne hibáztass. (Néha felhívott, amikor latin idézetre volt szüksége egy kritikában, hogy jól emlékszik-e; jól emlékezett. Latinos volt az Apácaiban, apró hiúsági játék volt ez minden alkalommal, hogy lám, ez is megvan a fejében.)

Húsz órája vezetek hazafelé, benzinkút, telefon, fátyolos hang, Tamás nincs többé. Nem. Ezt ne. Mondd, hogy nem igaz. Valahogy tovább, aztán már itthon a részletek, nagyon fáj. És néhány óra múlva a lehiggadás első fázisa, az első számvetés, kit-mit veszítettünk. Hát tessék: ötven év színházi kritikairás, az 1966-ban, az Egyetemi Színpad két előadásáról írt kritikától a múlt heti ÉS Armel Operafesztivál-kritikájáig és a hétvégi Népszabadság Léner Péter-könyvkritikájáig. Egy élet a színházban, és főleg: a színházért. Szisztematikusan felépített élet: szakmaszeretet, alázat, folyamatos tanulás, nyitottság az újra, a tehetség és tehetségtelenség meglátására, leírására és elemzésére.

Tudatos *szerepvállalás* volt az övé. Tudománytalan kérdésnek nevezte, hogy *'mi a színház?'* – mégis ez foglalkoztatta egy életen át. Mert tudta és vallotta, hogy egy közösség életének meghatározó eleme, hogy tudjunk közös dolgainkról őszintén párbeszédet kezdeni. A színházbajárás, a színházcsinálás ennek a beszélgetésnek, szembenézésnek a terepe; egy demokratikus államszerkezetben erre a fajta beszélgetésre elemi igény van. És az utolsó években egyre kétségbeesettebben látta, hogy a hatalom, a színházat is bekebelezni akaró, mohó hatalom, a politikai akarnokság célul tűzte ki ennek a demokratikus intézménynek a felszámolását, pontosabban saját ideológiája szószékévé alacsonyítását. Tamás küzdött az őszinte hangért, a tiszta beszédért, s ez nem szakmai, hanem etikai kérdés volt számára, így a színházhoz értés egyenesen, szinte észrevétlenül, de elkerülhetetlenül vezette el a

markáns közéleti szerepvállaláshoz. Csak néhány példa: filológiai igényességű elemzésben írta meg a torzszülött fürmedvény-épület Nemzeti Színház megszületésének szomorú-szörnyű történetét, könyvterjedelmű, remek portrékat írt színházi óriásokról (Peter Brook, Major Tamás), tanítanivaló mélyinterjúkat készített fontos rendezőkkel, (Babarczy, Vidnyánszky), több tucat kötetben jelentette meg folyamatosan készített színházi kritikáit és tanulmányait. Szakfolyóiratot szerkesztett, színházi sorozatot vezetett – ameddig volt ilyen – a magyar televízióban, rádióműsorokat készített, beszélgetéseket vezetett.

Elérte azt, amit csak nagyon kevesen a szakmában: az első bekezdés elolvasása után lehet tudni, hogy ezt ő írta. Nem akart tetszeni írásaival senki színházi embernek, nem kereste a rendezők, igazgatók, színészek kegyeit. Nem nagyon lehetett blöffökkel átverni: a tehetséget értékelte, a tehetségtelenséget lebuktatta. Felesleges leírni, hogy óriási tudás volt a fejében, színház- és drámatörténet, műveltség, és irigylésre méltó, soha be nem hozható színháznézési tapasztalat. Néha belefeledkezve mesélt az Ádám Ottó-féle Nemzeti Színházról, MGP-vel való kapcsolatáról (egyszer ezt is meg kellene írni – 'két - egymást tisztelő-becsülő! - dudás egy csárdában'-cím alatt), Majorról, Gobbiról, ilyenkor sokat, nagyon sokat lehetett tőle tanulni.

És nem akart megalkudni – tavasszal egy vidéki előadásról hazafelé tartva a színházainkban burjánzó (kényszer) kompromisszumok-(kényszer)megalkuvásokat vettük számba, és a hosszú lista végére érve akkor valahogy úgy fogalmazott, hogy a megalkuvás azért is rossz üzlet, mert állandó, fárasztó, igen kétes hitelességű és nagyon időigényes magyarázkodást kényszerít ezekre a legtöbbször művészi pályájukban fenyegetett emberekre. És neki mindig másra kellett az idő, s ezen most már nem szeretne változtatni, hiába figyelmeztetik, fenyegetik olykor a legalpárabb stílusban is. Persze nem tudtuk, milyen kegyetlenül kevés már ez az idő. És most itt vagyunk – nélküle. Gyűlölték, vagy szerették, a szakmában mindenki tudta: tekintélyét komoly teljesítménnyel alapozta meg. Ötven éven át tette a dolgát, azt, amit szeretett, amire az életét tette fel.

Hiányzik, és tudom, egyre fájóbban fog hiányozni. Kívívtá helyét a magyar színháztörténetben. *Requiescat in pace.*

Karsai György

A klubtagok nevében ezúton is őszinte részvételemet fejezem ki a családnak.

Tamás, nyugodjon békében! Emlékét szeretettel őrizzük.

Kozma Kata

MKB Professzori Klub háziasszonya